

De 'nieuwe uitgangspunten' getest

Jaarlijks moet er 50 miljoen euro worden bezuinigd op de gesubsidieerde rechtsbijstand. De plannen worden over twee weken, op 17 december, besproken in de Tweede Kamer. Staatssecretaris Albayrak formuleerde een aantal 'nieuwe uitgangspunten', die het fundament vormen voor de bezuinigingsmaatregel. Zijn die uitgangspunten valide? Er is onder deskundigen nog weinig enthousiasme te bespeuren.

.....
Michel Knapen
journalist
.....

Staatssecretaris Albayrak wil dat partners die scheiden, eerst samen een 'echtscheidingsplan' opstellen voordat ze ieder naar een advocaat stappen. Masha Antokolskaia, hoogleraar Familierecht aan de Vrije Universiteit heeft daar weinig vertrouwen in. 'Het verplichte ouderschapsplan is nog niet eens ingevoerd, en nu komt de regering met het idee om scheidende paren "te stimuleren" om nog een echtscheidingsplan op te stellen.'

Op dit moment zijn paren niet verplicht om tijdens de scheidingsprocedure afspraken over de gevolgen van de scheiding vast te leggen. Met de invoering van het ouderschapsplan wordt het voor paren met kinderen echter anders. 'Momenteel kan men op gemeenschappelijk verzoek scheiden zonder een echtscheidingsconvenant op te stellen. Als je paren die er nu voor kiezen om niets schriftelijk vast te leggen, aanspoort om eerst een echtscheidingsplan op te stellen,

zal dat tot meer geschillen kunnen leiden. En dan zullen de kosten van de rechtsbijstand juist hoger uitvallen.'

Ook betwijfelt Antokolskaia of het wel haalbaar is om mensen zelf een echtscheidingsplan te laten opstellen. 'Om zaken als de alimentatie en boedelverdeling goed te regelen, moet je verstand van zaken hebben. Scheidende paren kunnen wel voorwerk doen, maar als ze dat aan een deskundige voorleggen en de nodige voorlichting krijgen, blijkt het vaak niet veel waard te zijn. Als ze dan alles met een advocaat moeten overdoen, wordt het er niet goedkoper op.'

Spanning met Rouvoet

Albayraks voorstel om echtelieden door financiële prikkels aan te sporen vaker een gezamenlijk verzoek tot echtscheiding in te dienen, doet bij Antokolskaia al evenzeer twijfels rijzen. 'Als mensen het over de scheiding of de gevolgen daarvan niet eens zijn, kan alleen het inzetten van een duur mediationstraject hen misschien tot overeenstemming brengen. Maar niet elke echtscheiding op eenzijdig verzoek is een

Illustratie Dik Visser

Column

Matthijs Kaaks

In de wandelgangen van de Rechtbank Amsterdam liep ik een van de landsadvocaten van Pels tegen het lijf en ik kon niet laten er even over te beginnen: het vonnis van de Rechtbank Roermond begin vorige maand (Rb. Roermond, 5-11-08, LJN: BG3846) waarbij de provincie Limburg en haar advocaat hard onderuit de zak hadden gekregen. Hij wilde eigenlijk doorlopen, maar de hoffelijkheid – die het Haags kantoor hoog in het vaandel draagt – won het van de argwaan die mijn joviale begroeting leek op te roepen.

‘Amiesss’, riep ik, ‘jij hebt toch niet die zaak gedaan in Roermond?’

Hij knikte beschroomd.

Het betrof een unieke zaak van de provincie Limburg die meende te zijn beledigd door een makelaar die de provincie corrupt had genoemd. Tegen wie hij dat gezegd had, en hoe en waarom, dat

had de provincie niet duidelijk kunnen maken. De advocaat kennelijk ook niet. Saillant was dat de overheid hierover ging procederen en zich beriep op art.8 EVRM, dat strekt tot bescherming van de eer en goede naam van de burger. Daar kan een

overheid zich helemaal niet op beroepen, vond de rechter, die zich niet liet ringeloren door de juridische kletspraat uit de Hofstad.

‘Wie heeft dat nou bedacht?’, vroeg ik. Eerlijk gezegd, schrok ik een beetje. Ik roep namelijk ook zo nu en dan dat de overheid een corrupte boevenbende is. Dat kan een heel bevrijdend u gevoel geven.

Krijg ik dan voortaan ook een brief van je, dat ik moet oppassen met de lange tenen van Vadertje Staat?’

‘Natuurlijk is dat onzin’, bromde de oude procestijger van Pels. ‘Het zijn die ambtelijke leegschemels die dat bedenken. En onderschat niet de balkenendisering van het recht. Sinds het optreden van Balkenende tegen het tijdschrift *Opinio* is de drempel lager geworden om te procederen. Enkel om respect af te dwingen. Er wordt heel wat bij Pels over de schutting geworpen en daar moeten wij dan wat van bakken.’

‘Maar waarom werk je daar aan mee?’, vroeg ik. ‘Zo’n zaak kun je toch niet in gemoede aannemen?’

‘Als landsadvocaat kun je geen nee zeggen’, zuchtte hij. ‘Ze zien ons als een soort juridische handlanger. Maar gelukkig hebben we daar onze eigen methodes voor.’

‘Je maakt me nieuwsgierig’, zei ik.

‘Dan maken we gewoon een heel slechte dagvaarding. Zo is het in Roermond ook gegaan en dan weten we van tevoren dat de zaak wordt afgewezen. Uiteindelijk zal het die ambtenaren een zorg zijn. Ze willen alleen even hun tanden laten zien.’

Hij grijnsde even. ‘Maar dit is allemaal vertrouwelijk, uiteraard.’

“vechtscheiding” met twee advocaten. Soms kiezen partijen juist met het oog op de kosten voor een scheiding op eenzijdig verzoek. Dan neemt de minst draagkrachtige partner een advocaat die de echtscheiding gaat regelen – dat is een toegevoegd advocaat. De andere partner laat verstek gaan. Dat is niet duurder dan een echtscheiding op een gemeenschappelijk verzoek met één advocaat.’

Een gemiste kans is volgens Antokolskaia dat de staatssecretaris van Justitie niet denkt aan de meest belovende bezuinigingsmogelijkheid bij echtscheiding, namelijk invoering van een volwaardige administratieve echtscheiding waarbij geen procesvertegenwoordiging nodig is. ‘De praktijk van de “flitsscheiding”, die nu is afgeschaft, wijst uit dat partijen bereid zijn om de kosten van deskundige bijstand zelf te dragen, als hun maar de gang naar de rechter wordt bespaard.’ Ook signaleert de

VU-hoogleraar een zekere spanning tussen Albayraks voorstel en de Gezinsnota van minister Rouvoet. Deze laatste wil echtgenoten met problemen in een zo vroeg mogelijk stadium vrijwillige relatietherapie en mediation aanbieden. ‘Mediation kan de conflicten echt verminderen en duurzame afspraken tot stand brengen, maar daar

moet wel de tijd voor worden genomen. Partijen moeten nader tot elkaar worden gebracht, er moet veel voorlichting worden gegeven en het kost veel tijd om er samen uit te komen. Dat is per saldo behoorlijk kostbaar en laat zich moeilijk verenigen met bezuinigingsplannen.’

B-rechtspraak

Ook op het terrein van het consumentenrecht kan de bezuiniging die Albayrak voor ogen heeft wel eens tegenvallen. Zij wil consumenten stimuleren hun geschil eerst voor te leggen aan een geschillencommissie. Wie toch direct naar de rechter stapt, betaalt een hogere eigen bijdrage. ‘Zij geeft daarmee een verkeerde boodschap af’, zegt advocaat en docent aan de Universiteit Maastricht, mr. Richard Verkijk. In de eerste plaats omdat Nederlandse consumenten al helemaal niet zo vaak naar de rechter gaan, vergeleken met andere landen. ‘Maar minstens zo belangrijk is dat de meeste geschillencommissies een bindend advies geven. Daarmee is de inhoudelijke rol van de rechter min of meer uitgespeeld, want die toetst die uitspraak slechts marginaal. Je hebt na een geschillencommissie dus bij de rechter niet veel meer te zoeken.’

Een procedure bij een geschillencommissie mag dan wel snel, eenvoudig en laagdrempelig zijn, onafhankelijkheid en onpartijdigheid en *fair trial* zijn minder goed gewaarborgd dan bij de overheidsrechter, aldus Verkijk. ‘Volgens de staatssecretaris moeten consumenten met een kleine beurs het dus maar doen met de B-rechtspraak van de geschillencommissies. Dat is in strijd met

'Volgens de staatssecretaris moeten consumenten met een kleine beurs het dus maar doen met de B-rechtspraak van de geschillencommissie'

de gedachte van het EVRM, dat toegang tot de rechter garandeert.'

Best wel eens gelijk

Op een ander terrein kan Albayrak best wel eens gelijk hebben, meent de Groningse bestuursrechtjurist dr. Kars de Graaf. De staatssecretaris vindt dat overheidsinstanties 'door een proactieve aanpak' de kosten van de rechtsbijstand zelf kunnen beperken, en De Graaf spreekt haar niet tegen. 'Bij sommige gemeenten wordt een indiener van een bezwaarschrift al direct gebeld. Dan blijkt wel eens dat die persoon beter een klacht kan indienen, of juist helemaal niets doen omdat hij het besluit niet goed heeft begrepen. Het is *communis opinio* dat dit goed werkt en dat daardoor het beroep op de rechtsbijstand kan afnemen.'

Grote woorden

In het strafrecht pakken de bezuinigingen volgens strafrechtadvocaat Tjalling van der Goot heel anders uit: 'Slecht, ondoordacht en funest voor de rechtsbijstand'. Van der Goot werkt bij Anker & Anker, een kantoor dat zich volledig richt op strafzaken.

U gebruikt grote woorden.
'Een verdachte die wordt voorgeleid, wordt door politie en OM verdacht van het plegen van een of meer strafbare feiten. Dat is niet een keuze van de verdachte zelf en niet zelden achteraf

ten onrechte. Het is hypocriet om tegen een persoon die nog slechts verdachte is de mogelijkheden te beperken een advocaat in te schakelen om zich tegen een machtig en rijk apparaat te verweren. Daar komt nog bij dat de Justitiebegroting voor 2009 flink is opgekrikt. Er wordt dus meer geld beschikbaar gesteld voor opsporing en vervolging van strafbare feiten. Als tegelijkertijd fors wordt beknipt op het systeem van rechtsbijstand, wordt het gat tussen de macht van het OM enerzijds en de mogelijkheden voor de verdachte anderzijds enorm veel groter.'

Een advocaat inschakelen wordt minder makkelijk, niet onmogelijk gemaakt.
'Van een advocaat wordt verwacht dat hij actief en zelfs sturend is in de voorfase van het opsporingsonderzoek. Een advocaat moet blaffen als dat nodig is. Het geblaf zal verstommen als de advocaat niet wordt ingeschakeld omdat de verdachte door de R-C uit de voorlopige hechtenis is geschorst en vervolgens ofwel niet zelf een advocaat inschakelt, ofwel niet voor een toevoeging in aanmerking komt. De *equality of arms* principe wordt daarmee met voeten getreden.'

Eigenlijk zegt Albayrak dat in een aantal gevallen een verdachte ook wel zonder advocaat kan.
'Indien de R-C de bewaring schorst, wil dat niet zeggen dat de rol van de advocaat is uitgespeeld. Vaak verbindt de rechter veel voorwaarden aan de schorsing, zoals een straatverbod, een verplicht contact met verslavingszorg of het volgen van een behandeling. De verdachte moet te allen tijde kunnen terugvalen op een raadsman indien

de voorwaarden worden gewijzigd. Ook mag er geen enkele financiële belemmering voor een raadsman ontstaan indien wordt gevorderd de schorsing op te heffen. Voorlopige hechtenis is immers een ultimatum remedium.'

Is het huidige systeem beter?

'Als we met veel werk hebben voorkomen dat de officier een dagvaarding aan onze cliënt uitbrengt, gaat bij de cliënt de vlag uit. Maar die wordt snel gestreken als ons werk niet wordt vergoed. Een toevoeging wordt pas afgegeven als een dagvaarding wordt uitgebracht, en die is nu juist voorkomen. De cliënt moet dan de bijstand zelf betalen – hetgeen hij vaak niet kan – of de advocaat scheldt de kosten kwijt. Een goede advocaat die opkomt voor zijn cliënt wordt dus financieel gestraft. In het beoogde systeem kan pas een toevoeging worden aangevraagd als na een schorsing van de bewaring een dagvaarding wordt uitgebracht. Dat leidt ertoe dat verdachten zich pas daarna tot een advocaat kunnen wenden omdat het werk vóór de aanvraag niet wordt vergoed. De verdediging kan dan dus geen tegengas geven bij de officier van justitie voordat deze de vervolgingsbeslissing neemt in een zaak waarin een bevel voorlopige hechtenis is uitgevaardigd (hoewel daarna geschorst).'

Een piketvergoeding voor fase tot vordering gevangenhouding – wel een goed idee?

'Niet alleen voorafgaande aan de voorgeleiding bij de R-C wordt door de advocaat inhoudelijk gewerkt. Juist nadat een vordering tot inbewaringstelling is toegevoegd, wordt vaak veel werk verzet, want de raadkamer

Alle medewerkers willen aan het einde van de maand hun salaris hebben, ook in de sociale rechtshulp

gevangenhouding is cruciaal, het dient in feite als nieuwe instantie. Vaak is door de advocaat geregeld dat er een rapport ligt van de reclasering of van de forensisch maatschappelijk werker over de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Ook kan met spoed zijn aangevraagd op het horen van getuigen of kunnen verklaringen van getuigen in briefvorm door de advocaat aan de raadkamer worden voorgelegd. De verdediging heeft tot taak te pogen de zaak te doen kantelen. Een piketvergoeding tot aan de gevangenhouding is dan slechts een fooi die niet in verhouding staat tot het werk.'

Wat zal de wijziging in het stelsel betekenen voor uw praktijk?

'Elk advocatenkantoor moet zelf de broek ophouden. Alle medewerkers willen aan het einde van de maand gewoon hun salaris hebben, ook in de sociale rechtshulp. Toevoegingsvergoedingen in het algemeen zijn al geen vetpot. Gedetineerden bijstaan op basis van een toevoeging is vaak zelfs verliesgevend, met name in bewerkelijke zaken. Als ook de piketvergoeding wordt uitgehold, zullen we nog kritischer zijn bij nieuwe toevoegingszaken, vooral in de fase tot de gevangenhouding. En mensen van wie de bewaring is geschorst, slaan misschien niet meer de weg in naar de strafrechtadvocaat.'